Народни умотворения изъ Одринско и Родопитѣ.

I. Народни пѣсни.

Отъ с. Дованъ-хисаръ, Дедеагачка кааза,

Записалъ Ст. Н. Шишковъ.

1.

Турски паша записва българи войници.

Виапра се идването на тежъкъ (голѣмъ) паша, който е записвалъ числото на кжщатѣ (конакъ) и мжжетѣ, способни за войска. Пѣсеньта изглежда непълна.

Маруде^{а} ле^{а} карà-г'оз'ум,
Карà-г'оз'ум, карà кашлж,
Чула ли си, илѝ нé си:
Ф сéлу душлъ^{л} тè^{а}шка пашé^{а},
Тè^{а}шка пашé^{а}, паше^{а}лúе^{а},

Та гун'дѝса уд въан сѐлу,
Уд въан сѐлу аф калѝн'еату,
Та растòри теафтѐреату,
Та напѝса кунàците,
Кунàцитеа, іунàцитеа:
С'àкуй къаща пу двамѝна,
Г'узѐл' Мàри деаве̇атѝна.

Слушана отъ К. Георгевъ Колоановъ отъ с. Дованъ-хисаръ, 1907 година.

2.

Радичова хвалба и турско вѣроломство.

Радичъ има хубаво либе, майка му го съвѣтва да не отива при селскитѣ субашии, за да не би да се измами и се похвали съ либето си. Радичъ не послушва майка си, отива при субашиитѣ, напива се и се похвалва. Хващатъ се на басъ за день и половина ако не иде и се върне отъ Стамболъ града, либето ще му зематъ. Радичовото либе обѣщава на randчето му своитѣ накити, ако съ бързината си сполучи да избави отъ турскитѣ ржцѣ господарката си. Кончето съ Радича изпълнятъ каулътъ, ала турцитѣ вѣроломно убиватъ Радича и зематъ булката му.

Ой Радѝч, Радѝч вайвòда,
Радѝчу мàйка румòнеа:
—Бреа неамой пудаш[4]), Радѝчеа,
Чѐсту пу кунàк, Радѝчеа,
Пу кунàк при субашеагу,
Чеа шеа са дума измàмиш,
Измàмиш, л'убеа пувàлиш.
Радѝч си мàйка неа слушеа,
Стàна ми Радѝч, утидеа
Пу кунàк при субашеату,
Напѝ са вѝну ракѝеа,
Та си са дума измàчи
И си са турцеам пувàли:
—Вѝеа стеа турци, іа сам бъалгарин,
Іàс дѐту ѝмам, виеа нѐматеа:
Іàс нòсеа калпàк, той òган' гурѝ,
Іàс іàвам кòнчеа, той пѝлеа фъарка,

Іа́с л'убе^{а} л'убе^{а} б'а̀ла кадъ^{а}на,
Б'а̀ла кадъ^{а}на, те́^{а}нка Вида̀на.
Турце^{а}м са іа̀русну наіадѝ,
Та си Радѝче^{а} напѝха
Вѝну и б'а̀ла ракѝе^{а}
И си са каул' ва̀нали:
—Ой Радѝч, Радѝч вайво̀да.
Ко̀нче^{е} ти е^{а} пѝле^{а} варка̀ту,
Найма ли са тво̀е^{а}ту ко̀нче^{а}
За ден' и нъ^{а}ш, ден' ду пладнѝна,
Да си ми пуде^{а}, пуде^{а} и въ^{а}рне^{а},
Пуде^{а} и въ^{а}рне^{а} ду Стамбо̀л града?
Аку са ко̀нче^{а} не^{а} въ^{а}рне^{а},
Бул'че^{а}ту ше^{а} ти зе́миме^{а};
Аку са ко̀нче^{а} завъ^{а}рне^{а},
Ше^{а} ти, Радѝче^{а}, арѝже^{а}м
На̀шите^{а} кон'е^{а} варка̀ти.
Ста̀на ми Радѝч, утѝде^{а}
На те^{а}ни ра̀мни до̀руве^{а}
И си ми Радѝч извѝка:
—Ой л'убе^{а}, те́^{а}нка Вида̀ну,
Извади ко̀нче^{а} ра̀не^{а}ну,
Іа сам са каул' ва̀налу.
Сас те́шки се́лцки субаше^{а},
Да пуда аф Стамбо̀л гра̀да,
За ден' и нъ^{а}ш, ден' ду пладнѝна.
Аку са, л'убе^{а}, не^{а} въ^{а}рпа,
Турци ше^{а} те́бе^{а} да зе́мат.
Вида̀на ко̀нче^{а} изва̀ди,
И ко̀н'ум же́^{а}лну румо̀не^{а}:
—Ой ко̀н'у, ко̀н'у, ра̀не^{а}ни ко̀н'у,
Мо̀ите^{а} тре́пки 5) те́бе^{а} тре^{а}па̀ре^{а},
Мо̀и іушл'уци 6) те́бе^{а} пе́тали
Да пудаш и са завъ^{а}рне^{а}ш.
Аку са, ко̀нче^{а}, не^{а} въ^{а}рне^{а}ш,
Іа̀с ут те́б ше^{а} си загѝна.
Ста̀на ми Радѝч, та шъ^{а}тна 7)
За Стамбо́л гра̀да гул'а̀ма.
Мѝна са вр'а̀ме^{а}, не^{а} мѝна,
Турци на вра̀та до̀йдаа
И си Вѝдани вѝкаа:

—Видàну, б'àла кадъ^{а}ну,
Радѝч ут Стамбòл не^а дòйде^а,
Іа ѝзле^{а}зи си, Видàну,
Че^а си вр'àме^{а}ту дустѝга
И кауле^{а}т си замѝна.
Видàна турце^а мòле^{а}ше^а:
—Ой турци сéлцки субаше^а,
Още^а е^а вр'àме^а нé душлò,
Пóче^{а}кайте^а ма, субаше^а!
Още^а Видàна думаше^а:
И Радѝч на врàга почука
Турци са іàрусну іадòсаа,
Извàдиа сàбе^а фре^{а}нгѝе^а,
Та расіàкаа Радѝча.
Видàна вѝкна да плàче^а,
Мàйка е^а тѝу мирé^{а}ше^а:
—Мъ^{а}л'чи, Видàну, не^а плàчи,
Мàйка ше^а тéб пàк углавѝ,
Углавѝ óще^а ужéни,
Радѝче^а нéма да вѝди.

Слушана отъ сѫщия

II. Родови и прѣкорни имена въ с. Дованъ-хисаръ.

1 Аймàнуви,
2 Армутлѝіуви,
3 Айдàрувци,
4 Балабàнувци,
5 Бує^{а}жѝіувци,
6 Бàяшувци,
7 Бòйкувци,
8 Бузгунувци,
9 Бакаржѝіувци,
10 Бòб'увци,
11 Гурунувци,
12 Г'ул'мéзувци,
13 Гручувци,
14 Далдабàнувци,
15 Де^{а}мир'увци,
16 Инже^{а}буàзувци,
17 Калаé^{а}нувци,
18 Кѝр'уке^{а}хаіòвци,
19 Крàл'увци,
20 Карà Кѝркувци,
21 Карà Мѝтрувци,
22 Куже^{а}буіукувци,
23 Катранджѝк'увци,
24 Караé^{а}нувци,
25 Карà-Мàг'увци,
26 Каванòзувци,
27 Каралàнувци,
28 Курт'увци,,
29 Милушувци,
30 Мѝшкувци,
31 Маже^{а}рувци,
32 Пандъ^{а}рувци,
33 Паче^{а}лѝіувци,
34 Райкуле^{а}вци,
35 Стуіан-ке^{а}хе^{а}іòвци,
36 Сабунжѝівци,
37 Стамбòлувци,
38 Сул'увци,
39 Сарж Ивàнувци,
40 Те^{а}рзѝіувци,
41 Тупчѝіувци,
42 Тупаче^{а}рувци,
43 Турнѝкувци,
44 Чулàкувци,
55 Че^{а}кàлувци,
46 Че^{а}ркéзувци,
47 Шòкарувци,
48 Шóпувци,
49 Іàбалкувци.

III. Названия на мѣстноститѣ въ с. Дoff ванъ-хисарь.

1 Армутлу байр,
1 Ак-кайреªклàр,
3 Адъªта,
4 Арман-кеªдйк,
5 Арпажйк,
6 Армагàна,
7 Алйіуву бъªрцеª,
8 Асмалж-деªрé,
9 Бòйкува пул'ана,
10 Бъªрцеªту,
11 Беªйлицки чеªйреª,
12 Беªгйр-капж,
13 Б'àлата вòда,
14 Варàдица,
15 Витйлца,
16 Гòлата бъªрчйна,
17 Гàбрувица,
18 Гулàкат,
19 Дàлга кеªдй,
20 Кеªлеªбéкат,
21 Кум'еªту,
22 Калеªпитеª чеªйреª,
23 Къз-деªрé,
24 Кòзачан,
25 К'упл'ужéª,
26 Кужéª-капу,
27 Киришлйкеªт,
28 Калéªвищеªту,
29 Кузнъªта,
30 Крушкитеª,
31 Капйна,
32 Кòмн'уф кàмеªн'
33 Къªст'уви удеªнйци,
34 Кòчини,
35 Кòз-бунàр,
36 К'ул'унк-теªпé,
37 Лйпувица,
38 Лузъªта,
39 Лъªкитеª,
40 Мйндал'чеªтата,
41 Мадéн'-дерé,
42 Мус'ува падйна,
43 Мàвруву бъªрцеª,
44 Мàркува чука,
45 Мàлку Дувàн исàр,
46 Мисйр-куру-деªрé.
47 Мамут'-сиврй,
48 Ореªшкидол,
49 Пичй гъªз,
50 Пул'àната,
51 Пéн'ува чука,
52 Пéчеªни кòчини,
53 Пръªдлиф кидйк,
54 Падалàта,
55 Рад'уву бъªрцеª,
56 Сарп деªрé,
57 Св. Г'òрги,
58 „ Илйеª.
59 Сéлищеªту,
60 Сусус-теªпé,
61 Св. Неªдéªлеª,
62 Сиврйеªта,
63 Сулгунеªт,
64 Сгарцеªту,
65 Съªчàн іатакларж,
66 Турцката чука,
67 Тукмаклж,
68 Чеªпéл'-кагà,
69 Чукитеª,
70 Цéр'еªту,
71 Іуч-бунàр.

IV. Имената на мѣсецитѣ въ с. Дoff ванъ-хисаръ.

Гул'мйн — януарий.
Малкушàн — февруарий,
Мàрта — мартъ,
Льªшку — априлий,
Мàіус — Май,
Пéтрускеª — юний
Жеªгвàр' — юлий
Агус — августъ,
Бугрòцкеª — септемврий.
Димйтрускеª — октомврий,
Кòлеªцкеª — ноемврий,
Никулцкеª — декемврий.

V. Народни повѣрия и прокобявания въ с. Дованъ-хисаръ.

1. Уфцéгу, кугàгу неª пасъªг, вр'àмеªту шеª са развалй

2. Нах вéªчеªрум, кугàту да фл'àват аф іагъªлат, уфцéту аку зймат іàку да пасъªг, вр'àмеªгу шеª са развалй.

3 Свйнеªту, га зéмеª да къªрши чéп'еª, да беªспéеª, шеª са развалй вр'àмеªгу. Аку еª зймеª, шеª са пустудй.

4. Кугàту куче̂ту си туре̂ сурнàта пуд пàшката да е̂ свùва алка, ше̂ вàне̂ мрàс. Ку си се̂ди разпулòже̂ну, чи нéма мрàс.

5. Га ùма тръ̂нки и дре̂нки млòгу, ше̂ вàти тéшка зùма.

6. Кугàту са сбùрат пу зéме̂та прусàре̂гу, ше̂ вéе̂ сн'àг.

7. Кугàту òгане̂г врù, стàне̂ к'ул'чé ше̂ вàти стут.

8. Га прупé̂е̂ кукóшка, на лòшу е̂ (ше̂ мрé н'àкуй ут къ̂щи).

9. Га гъ̂рмù, пристùте̂ въ̂рл'ат въ̂нка, да не пàда грàд.

10. Чукат клепàлуту га гъ̂рмù, да пуд'мùне̂ грàдъ̂.

11. Га плàче̂ малку д'àте̂, пуд'мé̂тат го нас ужé̂ка, да си пòйде̂ плачъ̂ ут кумùне̂.

12. Га са нòси д'ете̂ аф сирачùната, ше̂ се намрачù (ще стане лошо, ще почне да плаче).

13. Кугàто буале̂т буа, ше̂ се развалù вр'àме̂ту.

14. Га та срéшне̂ змùе̂ на пъ̂т', за убаву е̂.

15. Аку та срéшне̂ зàе̂к, зàвъ̂рни са; за лòшу е̂.

Рѣчникъ съ обяснителни бѣлѣжки върху нѣкои думи и форми въ народнитѣ умотворения.

1. **Кукуда,** умалително **кукудка,** сжщ. свита ржка на юмрукъ. **Кукудка дé̂те̂,** малко по обемъ, дѣте, по-малко отъ естествената му по ръста голѣмина. *Свилу са е̂ на кукудка,* значи изгубило си е голѣмината, много е намалѣло. **Кукуда** казватъ и на кантаревото топузче.

2. **Бугàне̂ц, бугàнци, бугàнче̂,** умалително сжщ. **Бугàни дéне̂,** между Коледа и Водици, невѣрни дни, когато споредъ народнитѣ повѣрия нощѣ се скитатъ нечиститѣ духове. **Бугàнче̂,** значи невѣрниче, не християнче.

3. **Мòрни буле̂счùци,** сжщ. невидими духове, що морятъ, носятъ смъртьта. Божества на смъртьта. **Буле̂счùця** е общо название на тайнитѣ духове, що причиняватъ болеститѣ по хората и добитъкътъ. Народътъ имъ придава и разни образи: явяватъ се мигновено ту въ видъ на жени, моми, млади невѣсти, или пъкъ старци, разнитѣ видове домашни животни, хвърчащи птици, влѣчуги и пр.

4. **Пудаш,** глаг. ходи, отива. *Не̂мòй пудаш,* недей отива.

5. **Трéпка—и,** сжщ. сребъренъ накитъ на глава. Малки сребърни пари на нанизъ.

6. **Іушл'уци,** сжщ. голѣми сребърни монети, които са носятъ на нанизъ. *Ючлюкъ,* три гроша.

7. **Шъ̂тна,** глаг. скокна, бързо тръгна.
